

odprlo v svojih prostorih Koncertni atelje.* Prireditve je po zavzetosti nastopajočih, reagiranju poslušalcev in pristnem razpoloženju avditorija izzvenela v eno najprijetnejših glasbeno-kulturnih manifestacij v našem mestu. Perspektive, ki dajejo tej zvrsti kulturnega delovanja vse možnosti, nam dajejo upanje, da se bo pri nas obnovilo pravo komorno muziciranje, v katerem bodo predvsem naši skladatelji našli vse zadoščenje, saj je pogoj, ki ga Društvo stavlja izvajalcem v programiranju predvsem slovenskih avtorjev. Likovno dopolnilo z razstavami mladih likovnih ustvarjalcev daje prireditvi in samemu koncertnemu prostoru izredne estetske dimenzije. Pobudniku in organizatorju Darijanu Božiču lahko zato ob tem dogodku čestitamo iz vsega srca!

Ivo Petrić

KOMENTARJI, GLOSE, EPIGRAMI

PRELOMNO OBDOBJE V ZAHODNI NEMČIJI. »Tako, kot je bilo, ne bo nikoli več,« je ob Erhardovem padcu in padcu bonnske »male koalicije« zapisal Walter Lippmann — in res: dogodki zadnjih tednov leta 1966 so pokazali, da se je Zvezna republika Nemčija znašla v povsem novem položaju, ki se ne da primerjati z nobenim dosedanjim, da se je Zahodna Nemčija prebudila v povsem novo politično občutje, ki ga ni mogoče zamenjati z dozdejšnjim letargičnim pričakovanjem rešitve temeljnih nemških problemov od zunaj, s trmoglavim upanjem, z irealnim sklicevanjem na namišljeno pravico. Povojno obdobje se je končalo tudi za Nemčijo.

Kaj so si mislili trije možje v Potsdamu, ko so takoj po vojni sankcionirali jaltske dogovore in razdelili premagano Nemčijo na tri dele — poljski, vzhodni in zahodni — ali so res verjeli v začasnost tega ukrepa ali pa so imeli povsem določen namen za dolgo obdobje ukrotiti tragično nemirni narod sredi Evrope, tega danes ni mogoče ugotoviti. Vsekakor pa so na podlagi potsdamskega sporazuma nastala v Evropi politična dejstva, ki jih ni mogoče več odmisлити. Poglavitno med temi pa je, da združitev Nemčije ni več možna tako, kot bi bila spričo njene razdelitve logična — s preprostim pristankom zmagovalcev. Nemško vprašanje se je v dveh desetletjih izluščilo iz kompleksa odgovornosti okupacijskih sil. Rešitev tega vprašanja je postala odvisna od volje nemškega naroda, od intenzivnosti želje po združitvi, želje, spričo katere je vse drugo drugotnega pomena.

»Nemški narod« pa je danes nekaj drugega, kot je bil: nemški narod sta dve nemški državi, dve nemški vladi, dvoje nemških prebivalstev, in čedalje več jih je, ki bi dejali — nemški narod sta dva nemška naroda. Združiti Nemčijo pomeni danes začeti proces zблиževanja dveh povsem različnih družbenih, gospodarskih in političnih sistemov, previdno odstopanje od mnogih bistvenih elementov dosedanje politike na obeh straneh, sprejemanje in dajanje, absolutna pripravljenost na temeljne spremembe. Predvsem pa medsebojno spoštovanje in priznanje. »Anomalija«, ki jo pomeni razdeljenost Nemčije, mora biti

* Recital mezzosopranistke Eve Novšak, pri klavirju Ljubo Rančigaj. Na sporedu samospevi Kogoja, Poulenca in Bártoka. Slike in skulpture sta razstavljala Janez Boljka in Peter Černe.

izhodišče prizadevanj po njeni združitvi, ne pa obratno, da namreč združena in enotna Nemčija nekje v principu, kot »višja resnica« že tako obstaja (po možnosti v mejah iz leta 1957), da je treba v imenu te resnice anomalijo razkosanosti odstraniti. Z drugimi besedami: združitev je možna le, če nanjo pristaneta obe nemški državi, ob upoštevanju vseh mednarodnih vezi, ki so v dvajsetih letih oblikovale in določale njuno existenco. Mogočna mora biti volja po združitvi, na velike žrtve pripravljena mora biti želja po eni in enotni nemški državi, če naj se spričo vseh teh okoliščin ta uresniči.

Zahodnonemška država je ves čas po vojni živela od prepričanja, da se bo neuresničljivo uresničilo, da bo združitev prišla kot darilo za vztrajno razglašanje načelne enovitosti Nemčije, z dodatkom, da je legitimna predstavnica vsenemških interesov lahko samo tista vlada, ki je bila izvoljena po pravilih meščanskega parlamentarnega sistema. To stanje nacionalne, državne in politične zavesti se seveda ni razvilo samo od sebe. Zahodni Nemci tako rekoč »niso krivi«, da so živeli v tej iluziji, temveč so »žrtve svetovne politike Washingtona«, kot začenjajo zadnje čase vse češče ponavljati tako v ZR Nemčiji kot v ZDA. Kot je bila bonnska republika rezultat »hladnega spopada« na ločnici ideoloških razlik in imperialnih interesov dveh velesil, tako je bila tudi politična teza o izključnem zastopništvu Bonna za vse Nemce rezultat ostrega blokovskega kosanja. V spopadu dveh koncepcij povojne ureditve sveta je ameriška politika uporabljala vsa sredstva za ubranitev, utrditev ali razširitev svoje pozicije, in med njimi je bila tudi osvoboditev zahodne Nemčije statusa okupiranega ozemlja, njen dvig na pedestal demokratičnosti in razglasitev njene izključne pristojnosti za zastopanje in varovanje interesov celotnega nemškega naroda. Kot odgovor je sledilo institucioniranje vzhodnonemške države, toda brez vsakršne ambicije, da ta država predstavlja vso Nemčijo. Tako je nemško vprašanje dobilo svojo sedanjo obliko in spričo položaja, kakršen je bil takrat, si njegove rešitve v Bonnu ni bilo mogoče misliti drugače, kot da bo — povsem v skladu z Dullesovo koncepcijo »napadalne obrambe« — lepega dne in po določenem obdobju manevriranja s trdimi diplomatskimi ali drugimi sredstvi pritiska prišlo do »osvoboditve« vzhodnonemškega ozemlja in do njene vrnitve v »pravo« Nemčijo.

Varianta, ki se je pojavila z nastopom de Gaulle, se od te v bistvu ni prav nič razlikovala. »Evropski okvir«, v katerem naj bi se Nemčiji združili, je že v de Gaullovi koncepciji nekaj povsem neoprijemljivega, za zahodnonemške degoliste pa pomeni samo pretvezo za doseg istega cilja po prvotnem načrtu. Kajti »evropeizacija Evrope« je po njihovem samo sredstvo za omehčanje sovjetskih stališč glede nemškega vprašanja, samo pot, po kateri bi pripravili Moskvo do tega, da bi — z varnostnimi zagotovili seveda — »sovjetsko okupacijsko cono Nemčije« prepustila »evropeizirani« Zahodni Nemčiji. Ireálnost bonnske politike glede nemškega vprašanja je v degolistični inačici pravzaprav še stopnjevana, to pa najboljše ilustrira že samo dejstvo, da je njen poglavitni predstavnik Franz Josef Strauss.

Stališče, da obstaja samo ena nemška država in da Nemška demokratična republika ni država, je ostalo do danes nespremenjeno. Toda spremenile so se razmere v Evropi in v svetu. Ta teza je izgubila svojo podstat. »Fronta« se je preselila v Azijo in — kar je poglavitno — na njej se ne spopadata nasprotnika, ki sta se v petdesetih letih spopadla v Evropi. Evropa je postala nekakšen eksercirni prostor za preizkušanje in uveljavljanje načel mirne koeksi-

stence med različnimi družbenimi sistemi, status quo je postalo geslo, ki določa ravnanje velesil na tem kontinentu, in če kje, potem lahko v Evropi govorimo o »tistem sporazumu« med Združenimi državami in Sovjetsko zvezo. Zvezna republika Nemčija pa je kljub pogostim, a morda ne dovolj razločnim znamenjem iz Washingtona ostala tam, kjer je bila v obdobju hladne vojne. Walter Lippmann pravi, da je Amerika Zahodno Nemčijo »prevarala«, ko je na videz dajala podporo njenim koncepcijam, v resnici pa se je s Sovjetsko zvezo že sporazumela, da je nemško vprašanje vprašanje Nemcev samih, in nedvomno je s tem povedano skoraj vse; toda ni se moč izogniti ugotovitvi, da je »žrtvi« tisto, kar so ji nekoč »vsilili«, postalo ljuba navada, bistveni moment politične aktivizacije množic, ugodna možnost izogniti se neudobnemu soočenju z resničnostmi današnjega sveta, in, žal, tudi »nesumljivo« sredstvo za vzdrževanje zgodovinske kontinuitete: kot »trdnjava krščanstva, demokracije in okcidentalne kulture na sprednjih okopih boja proti navalu z Vzhoda« — tako nekako je Konrad Adenauer nekoč označil vlogo zahodnonemške države — je bilo premagovanje preteklosti in reševanje tistih njenih »pridobitev« v sedanosti, ki niso povsem kompromitirane, lagodnejše in uspešnejše.

Razmeroma širok pojav nacionalističnega ekstremizma, ki se je posebno pokazal na novembrskih deželnih volitvah v Hessenu in na Bavarskem — skoraj milijon zahodnih Nemcev je glasovalo za neonacistično »nacionalno demokratsko stranko Nemčije« (NPD) — ima dva med seboj povezana vzroka: po eni strani je to izraz okrepljene nemške samozavesti v obdobju, ko je bila ZR Nemčija še najpomembnejši ameriški zaveznik v Evropi, po drugi strani pa je to že znamenje resignacije, nejevolje in nacionalne užaljenosti spričo dejstva, da se čedalje močnejše kaže zmotnost dosedanje poti, brezperspektivnost pričakovanja, da se je obljubljeni izpolnilo, je to že reakcija na spoznanje, da je bila Zahodna Nemčija v obdobju hladne vojne povzdignjena tako visoko in pitana s tako opojnimi obljubami zgolj zaradi takratnih blokovskih interesov Združenih držav Amerike. Ni naključje, da je v agitacijskem besedišču neonacistične stranke najmanj toliko protiameriških izpadov kot protisovjetskih. Tudi ni naključje, da nosilec drugačne vrste nacionalističnega ekstremizma, Franz Josef Strauss, »zabava« zdaj zahodnonemško ljudstvo s šalami kot: »Mi, Nemci, spominjamo na kompanijskega tepčka: prinese pivo, pa dobi večerjo; razlika je samo v tem, da mi prinesemo pivo, večerjo pa plačamo sami.« Občutek, da je Zahodna Nemčija »opeharjena«, da so jo »porabili«, zdaj ko je več ne potrebujejo, pa so jo prepustili usodi, se močno razširja po deželi in nikogar pač ne bo čudilo, če bo NPD tudi na prihodnjih volitvah dobivala senzacionalno visoke odstotke glasov; posebno še ker se je k tovrstnemu nezadovoljstvu pridružilo še nezadovoljstvo zaradi prvih občutnih znamenj konjunkturne stagnacije, gospodarske recesije in podražitve življenjskega standarda.

Toda hkrati s tem se krepi še neko drugo občutje: da je treba ob položaju, kakršen pač je, izvajati konsekvence in se mu prilagoditi. Zahodni Nemci stoje pred razbitinami politične koncepcije, ki je bila od ameriških arhitektov postavljena v Adenauerjevi eri in ki je v Erhardovi dokončno razpadla. Ampak to ne pomeni, da se mora dežela zdaj umakniti v poversaillsko weimarsko resignacijo, iz katere vodi izhod v samomor. Že vrsto let so najboljši duhovi intelektualne elite v Zahodni Nemčiji opozarjali, da bo prišel nekoč »trenutek resnice«, in število njihovih privrženecv ni majhno. Alternativni koncepti morda še niso do kraja izdelani. Toda eno je gotovo in jasno vsem, ki se v sedanjem

obdobju pripravljajo, da bi napisali novo poglavje nemške zgodovine: da je treba upoštevati realnost današnjega sveta in današnje Evrope in odtod iskati pot k zagotovitvi nove vloge nemškega naroda na svetu.

»Velika koalicija« v Bonnu prav gotovo še ni zadnja beseda v porajanju novega v Zahodni Nemčiji, toda kakršnikoli so bili in so pomisleki ob njeni ustanovitvi, vsekakor je združitev predstavništva štirih petin zahodnonemškega prebivalstva v skupno odgovornost za prihodnost dežele vsaj prvo znamenje streznitve in bistveno novega pristopa k temeljnim vprašanjem današnje Nemčije. Gotovo je ta »premostitvena« akcija za marsikoga le s težavo sprejemljiva; velik del zahodnonemških socialdemokratov žaluje, ker vodstvo SPD ni »ohranilo živcev« in prepustilo krščansko demokracijo popolnemu razkroju, da bi levica potem zasegla vse, in številni socialni demokrati imajo ob triumfu, da so po sedemnajstih letih opozicije zasedli vsaj devet ministrskih stolčkov v Bonnu, mogoče res občutek, »ko da so požrli krastačo«, kakor meni Fritz Luchsinger v »Neue Züricher Zeitung«; in prav gotovo je tudi res, da bodo reakcionarne sile v tej koaliciji skušale s perfidnim taktiziranjem levega koalicijskega partnerja onemogočiti in mu izmaličiti politični profil, kolikor ga po dolgotrajnem krčevitem boju za naklonjenost zahodnonemškega malomeščana še ima. Toda ob vsem tem le ne gre pozabiti na temeljni razlog za to koalicijo, ki je v prelomnosti zgodovinskega obdobja, ki je v zunanje politični in notranje politični krizi, ki je v popolni izolaciji zvezne republike, ki je v tem, da je treba ustvariti novo politično koncepcijo, veljavno za vse in potrjeno od vseh. Nič ne bi bilo bolj nevarno za nadaljnji razvoj Zahodne Nemčije, kot če bi od ene družbene polovice sklenjeni premik k realistični politiki dajal drugi priložnost za ustvarjanje »Dolchstosslegende«, za aktiviranje množic v nasprotni smeri. Nova usmeritev, ki je spričo položaja nujna, mora biti delo vseh odločujočih političnih sil v deželi.

Seveda pa je velika koalicija za zdaj zgolj možnost, možnost, ki lahko ostane neizpremenjena ali jo lahko celo izrabijo v negativnem smislu. Izpolnjeni so pogoji za sprejemanje ukrepov, ki bi bili za marsikaterega Nemca sicer nepopularni in boleči, toda zdravilni. Hallsteinova doktrina, vzhodne meje, atomska oborožitev, münchenski sporazum, neonacizem, gospodarska stagnacija, predvsem pa odnos do vzhodnonemške države — na vsa ta vprašanja je zdaj mogoče odgovoriti v realističnem duhu, v skladu z dejanskim položajem zvezne republike v svetu in na avtoritativen način. Toda ta koalicija se lahko spremeni tudi v koalicijo novega nemškega nacionalizma, celo imperializma, kot so napovedali ob njenem rojstvu vzhodni Nemci, in zamudi izredno priložnost v prelomnem obdobju. Upati je, da jo bo pred tem ubranil vsaj samoohranitveni instinkt. Če bi se kolo zgodovine obrnilo nazaj, bi se pod njegovo težo znašla najprej in predvsem Zahodna Nemčija sama.

Slavko Fras